

εἰς αὐτοὺς νέους θαυμαστάς καὶ λάτρας. Ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη καὶ ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη συνεκίνησαν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων καὶ προσήγγισαν πρὸς τὸν Ἄγωνα μας τόσους ὅσους καὶ τὰ ἔνδοξα ὀνόματα τῆς Σαλαμίνας καὶ τοῦ Μαραθῶνος.

Ψυχαὶ εὐγενεῖς ὡς τοῦ Victor Hugo (1802 - 1886), τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Α' τῆς Βαυαρίας (ἀπὸ τοῦ 1825), τοῦ ἀμερικανοῦ Daniel Webster ἐκ Μασσαχουσέτης (1782 - 1852) τοῦ Santorre Santarosa (1783 - 1825) καὶ τοῦ λόρδου Βύρωνος (1788 - 1824) δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν ἀσυγκίνητοι. Καὶ ὅμως ἐπρόκειτο περὶ διαφορωτάτων ἀνδρῶν, ἄλλης καταγωγῆς, διαφόρου ψυχικοῦ κλίματος, παιδεύσεως, τάξεως. Ὅλοι ὅμως ἐλειτούργουν εἰς τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ συνηθοῦζοντο εἰς τὸν αὐτὸν ναόν. Ἡ Ἐλευθερία καὶ ἡ Ἑλλάς κατέστησαν συνώνυμοι.

Β'

1. ΓΕΝΙΚΑ

- Ἐρρίκου Φορνέζη, Οἱ Φιλέλληνες, Ἑβδομάς 1, 1884, ἀρ. 1 - 27. [Ἐλβετὸς († 1872), κατήρησε τὴν συλλογὴν ἀλφαβητικῶς 1861 - 1870 ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων τοῦ Γάλλου Hilittouret († 1857)].
- Χρήστου Γ. Εὐαγγελιάτου, Οἱ Φιλέλληνες, ἐν Ἀθήναις 1938 [ιδίως οἱ ἐν Μεσολογγίῳ πεσόντες] 8°, σσ. 76.
- Φιλελληνικά, Τριμηνιαῖον ἱστορικὸν δημοσίευμα, Α', 1955 (ὑπὸ Θάνου Βαγενᾶ), βιβλιογραφίαν παρέχει σσ. 79 - 82.

2. ΑΜΕΡΙΚΗ

- Σ. Θ. Λάσκαρι, Ὁ Φιλελληνισμὸς ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐν Ἀθήναις (1926), 16°, σσ. 80.
- M. A. Cline, American attitude to ward the Greek war of Independance 1821 - 1828, Atlanta 1930.
- Θάνου Βαγενᾶ - Εὐρυδίκης Δημητρακοπούλου, Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες ἐθελοντῆς στὸ Εἰκοσιένα, Ἀθήνα 1949, 8°, σσ. 118 (+ 2).
- Γιάννης Ἀργ. Τόζης, Ἐνας Θεσσαλονικεὺς πρόδρομος τῆς Ἑλληνοαμερικανικῆς φιλίας [Χριστόδουλος Εὐαγγελίδης], «Γέρας Ἀντ. Κεραμοπούλου», Ἀθήναι 1953, σσ. 373 - 384.

3. ΒΡΕΤΑΝΝΟΙ

- Κ. Τρικογλίδη, Ἡ ἱστορία τοῦ ἀγγλικοῦ φιλελληνισμοῦ, ἐν Ἀθήναις 1917, 8°, σσ. 92 (+ 4) [προπαγανδιστικὸν τῆς ἐποχῆς].

- *Somme English Philhellenes* by Z. D. Ferriman, London, 8°, σσ. 279 :
I	Frank Abney Hastings	1917
II	Sir Charles James Napier	1917
III	Thomas Gordon	1918
IV	Kirkman Finlay	1919
V	John Pitt Kennedy	1918
VI	Lord Guilford	1919
VII	Sir Richard Church	1919
VIII	Lord Byron	1920
- Άνδρέου Μ. Άνδρεάδου, Έργα, III Άνάλεκτα, Άθήναι 1940, σσ. 181 - 216 : Οί Φιλέλληνες (Byron, Γλάδστον, Δίλκε, Σαλισβουρή).
- Δημητρίου Γ. Φωκά, Ό Άστιγξ έπι Καποδίστρια, ανέκδοτα έγγραφα και σημειώσεις, Άθήναι 1947, 8°, σ. 39 (+ 1) (= «Ναυτική Έπιθεώρησις», τόμος 46, 1947, τεύχος 203) [όπου και παλαιότερα βιβλιογραφία].

4. ΓΑΛΛΙΑ

- Ziehen Julius, Studien zur Geschichte des Philhellenismus in der französischen Litteratur, von Dr. Julius Ziehen «Festschrift zu der um 7. Januar 1897 stattfindenden Einweihung des Goethe-Gymnasiums in Frankfurt a.M. 1897, σσ. 93 - 111.
- Albert Babeau, Le mouvement philhellène sous le Restauration 1897.
- Asse Eugène, Les petits romantiques, Paris, Henri Leclerc, 1900, σσ. 85 - 120 : L'indépendance de la Grèce et les poètes de la Restauration.
- Γεωργ. Χρ. Σούλης, Ό Chateaubriand και ή Έλληνική Έπανάστασις, «Νέα Έστία» 44, 1948, σσ. 1102 - 1105.
- Roger Millier, Έλληνογαλλικά I, Άδομάντιος Κοραής - Victor Hugo, Athènes 1953, 8°, σσ. (XII) 180 (+ 4).
- Børje Knös, Voltaire et la Grèce, «L'Hellénisme Contemporain». 2ème série, IX, 1955, σσ. 6 - 31.

5. ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ

- Ό Γερμανικός Φιλελληνισμός υπό Παύλου Καρολίδου, έν Άθήναις 1917, 8°, σσ. 52.
- Aus Briefen und Tagebüchern zum deutschen Philhellenismus (1821 - 1828) Gesammelt und erläutert von Karl Dieterich, Hamburg 1928, 8°, σσ. 102 (+ 2) (Historisch-literarische Schriftenreihe der deutschgriechischen Gesellschaft Heft 2).
- Deutsche Philhellenen in Griechenland 1821 - 1822 auswahl aus ihren tagebüchern von Karl Dieterich, 1929 (Heft 4), 8°, σσ. 126 (+ 2).
- Ι. Καλιτσουνάκη, Ό Γουλιέλμος Μύλλερ και ό φιλελληνισμός έν τή Δυτική Εύρώπη, Άθήναι 1928, 8°, σσ. 39.

- Σ. Θ. Λάσκαρι, 'Η ελληνική επανάστασις ἐν τῇ γερμανικῇ λογοτεχνίᾳ, «Ἴόνιος Ἀνθολογία» 1929, σσ. 108 - 113.
- Σ. Θ. Λάσκαρι, 'Ο Φιλελληνισμὸς ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐν Ἀθήναις (1930), 12*, σσ. 96 (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 59). Κρίσις ὑπὸ Ἰ. Συκουτρῆ, «Ἑλληνικά» 3, 1930, σσ. 269 - 270.
- Die hamburger Philhellenen von dr. Bernard Vonderlage, Göttingen 1940, 8*, σσ. 116.
- E. Ziebarth, Philhellenen in Humberg und Bremen 1823 - 1826 «Hellas - Jahrbuch» 1937, σσ. 55 - 61.
- Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 25ης Μαρτίου 1955, ὁ καθηγητὴς κ. Ἰω. Καλιτσουνάκης ὠμίλησε περὶ μὴ μνημονευομένου Γερμανοῦ φιλέλληνοσ τοῦ Fr. Nagel.

6. ΛΑΤΙΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ

- Θάνου Βαγενᾶ, 'Ο ἰσπανικὸς φιλελληνισμὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, περ. «Φιλελληνικά» Α', 1955, σσ. 5 - 34.
- Σπ. Λάμπρος, 'Ο Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας, ΝΕ 11, 1914, 289 - 302.
- Θάνου Βαγενᾶ, 'Ο φιλέλλην Ἀλμείντα καὶ ὁ πορτογαλικὸς φιλελληνισμὸς, περ. «Φιλελληνικά» Α', 1955, σσ. 35 - 45.

7. ΚΑΤΩ ΧΩΡΑΙ - ΒΟΡΡΑΣ

- D. C. Hesseling, Korais et ses amis Hollandais «Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου», Ἀθήναι 1935, σσ. 1 - 6.
- Δημ. Ἰ. Δρόσου, 'Ο φιλελληνισμὸς τῶν κάτω χωρῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος, 1928, σσ. 123 - 128.
- C. Dimaras, Coray et Jeanne Wyttenbach. Quelques documents inédits 1823 - 1829, «L'Hellénisme Contemporain» 2ème série fasc. No 4, 1947, σσ. 361 - 371.
- Erik Wikén, Ἡ συμβολὴ τῆς Σουηδίας στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι, «Νέα Ἑστία» 44, 1948, σσ. 1329 - 1333.
- Börje Knös, Officiers suédois dans la guerre d'Independance de la Grèce «L'Hellénisme Contemporain» 2ème série, 3, 1949, σσ. 319 - 334, 404 - 416, 535 - 551.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

- Eugène Dallegio, Les Philhellènes et la guerre de l'Indépendance. 138 lettres inédites de J. Orlando et A. Louriotis, Athènes 1949, 8^ο, σσ. 240 (+ 2).
- Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Λόγος τοῦ Πρωτάνεως Δημ. Σ. Παλάνου τῆς 24 Μαρτίου 1946 : «Ὅποια ἡ στάσις τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐναντι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821», Ἀθῆναι 1946, σσ. 23.

3. Μ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ

- Terence Spencer, Fair Greece sad relic. Literary Philhellenism from Shakespeare to Byron, London 1954.

4. ΓΑΛΛΙΑ

- Le Philhellénisme en France par D. Bikelas. Extrait de la Revue d'Histoire diplomatique, Paris 1891, 8^ο, σσ. 24. (Μετεφράσθη εἰς τὴν ἐφ. «Ἄστὺ» Ἀθηνῶν 8 Ἰουνίου 1891, περιληπτικῶς).
- Hélène Constandinidou-Bibicou, Les origines du Philhellenisme français, ἐν «Hellénisme Contemporain» mai - juin (ἀρ. 3) 1953, ἔτ. 7, σσ. 248 - 265.
- Jean Longnon, Quatre siècles de Philhellenisme français, Revue de France, I, 1921, σσ. 512 - 542.

5. ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ

- Die bayerische Philhellenen - Fahrt 1826 - 1829 aus dem handschriftlichen Nachlass des Karl Freiherrn von Heideck. München 1897, 8^ο, σσ. 118· (μετεφράσθη ὑπὸ Ν. Κωστῆ ὑπὸ τὸν τίτλον :) Τὰ τῶν Βαυαρῶν φιλελλήνων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1826 - 1829 ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Βαυαροῦ ἀντιστρατήγου Καρόλου Βαρώνου Ἀϊδεκ, περ. «Ἀρμονία», Α', 1900, σσ. 55 - 60, 122 - 131, 196 - 200, 330 - 336, 443 - 458, 519 - 528, 587 - 592, 788 - 792· Β', 1901, σσ. 184 - 192, 234 - 240, 328 - 336, 383 - 400, 494 - 496, 541 - 544 καὶ 609 - 618.
- Der Philhellenismus einst und jetzt, von August Heisenberg, München 1913, 16^ο, σσ. 40.
- Ἰωάννου Καλιτσουνάκη, Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 καὶ αἱ πρῶται ὑπὲρ αὐτοῦ φιλελληνικαὶ ἐκδηλώσεις ΠΑΑ, 30, 1955, σσ. 151 - 167 [Ὁ Δ. Fr. G. Nagel, θεολόγος, ἐκδοὺς φυλλάδιον, 1821].
- Robert F. Arnold, Der deutsche Philhellenismus, «Euphorion» 1896, σσ. 71 - 181.

8. ΕΛΒΕΤΙΑ

- Suisse et Grèce (La correspondance du philhellène Eynard, 1826 - 1829. Une œuvre suisse : «En Grèce»). Conférence... par Frank Choisy, Athènes 1907, 8^ο, σσ. 33.
- Der Zürcherische Hülfverein für die Griechen 1821 - 1828 von Alfred Stern, ἐν «Neujahrsblatt, herausgegeben von der Stadtbibliothek Zürich aus dem Jahr 1904, Nr 260, 8^ο, σσ. 21.

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ